

Somogyi Pál életéről és vajdasági irodalmi működéséről

Néhány vonással a Vajdaságban harminc év előtt föltűnt proletárköltő, Somogyi Pál működésével szeretnék foglalkozni. Írásait természetesen több megértéssel vehetjük kézbe, ha hányatott sorsát ismerjük a Vajdaságba kerülése előtti időszakból is. Írásain ugyanis határozott nyomokat hagy tipikus proletár életútja. Hányatott munkásélete erős kihatással volt világnézetének és költői arculatának kifermálódására.

Somogyi Pál elszegényedett, kisiparos családban született Kaposvárott, 1894-ben. Apja a kisipari műhelyből kikopva, egy vasipari üzemben helyezkedett el munkásként, de korán elhalálozott. Somogyi Pál édesanyja a Ferencz-józsefi békevilág munkássorsának keservében három gyerekkel támasz nélkül maradt. Gyári munkát vállalt, hogy három félárva gyermekének legalább a sovány kenyeret megszerezhesse. A kis Pál is, mint testvéreit, amint elérte a 13 éves kort, inasnak adta. Egy kaposvári kárpitostmesterhez szerződttette fiát, miután az a népiszkola felsőbb osztályait elvégezte és egy éve kifutóskodott már. Őt esztendőre szegődött el Pál, teljes ellátással. Aki ismeri a régi inasok sorsát, tudhatja, mit jelentett őt esztendei teljes kiszolgáltatottság egy régifajta kisipari műhelyben. Olyan rügött-pofozott, rongyokban tartott és gyöngé koszon hajszolt kisinas volt Somogyi, mint annyi sokezer társa akkoriban. De könnyek és bajok közt is kitartott és 18 éves korában segédkönyvet szerzett. Az első világháború előestéjén gazdasági pangás állt be, és a munkanélküli Somogyi emiatt maradt kereset nélkül. Pestre került munkát keresni. Valami szakszervezeti segíten tengődött egy ideig, néha valamit dolgoztatott is akkoriban. A lázas idő s a nagyváros a munkásosztály öntudatra ébredező fiát nevelte Somogyiból, a nemrég még megalázott ifjúmunkásból. De ekkor kitört a világháború és Somogyit mindjárt a háború elején behívták katonának. Rövid kiképzés után a frontra került, és már 1915-ben orosz hadifogságba esett.

Hadifogsága idején sokfelé elvetődött a cári birodalom területén, Déloroszország szteppéire, aztán a Kaukázusba. Majd a Fekete-tenger és

a Káspi-tó partja, meg a Volgavidék volt fogságos életének keserves tája. Mert a hadifogság a tisztok számára sem gyönyörűség, de különösképpen nem az a legénységbeliek számára. Somogyi sebesülten esett fogságba. Sérült lábfejjével hadikórházba vitték. Lába meggyógyult, de gyöngébb, rokkant maradt. Lábára rendes körülmények között nem sántított, de ha gyaloglásban elfáradt, húzni kezdte sérült lábaféjét, s kicsit ilyenkor bicegett.

A fogolytáborból parasztok kérték ki Somogyiékát munkára. Nagybirtokon is dolgoztak. Majd bányába vezényelték át őket. Később kikötői rakodómunkások közé került Somogyi néhány társával, Odesszába. Itt-ott ipari szaktudása segítségével, meg elsajátított orosz nyelvtudásával a végefelé könnyíthetett fogolysorsán. Az elégedetlen és egyre jobban szervezkedő orosz munkássággal való érintkezése néhány munkahelyén, a már hazulról hozott forradalmi nézetek megerősödéséhez vezetett Somogyinál is, mint annyi más hadifogoly társánál.

A cárizmus megdöntése után Somogyi hazatért szülőföldjére, hogy most már mint a forradalom híve, a forrongó magyar munkásosztály élcsapatához csatlakozzék. Hazatérte idején a forradalmi szervezkedés már folyik, és kitör nemsokára a munkásság vörös forradalma, megalakul a Magyar Tanácsuralom. Somogyi vörösőr lesz és a kultúrunka, a fölvilágosító propaganda terén lázas sietséggel tevékenykedik. Tanul és tanít. Ekkor veszi kezébe először a tollat: tudósításokat ír a fővárosi osztálysajtónak, cikkeket a helyi munkáslapba. S megpróbálja papírra vetni azokat az érzéseket és gondolatokat is, amelyek a fogolytáborok priccén, nehezen muló órákon megkörnyékezték.

Egész szívével a munkásuralom szolgálatában állt. De a magyar vörös forradalmat saját hibái és az ellenség túlereje következtében leverik. Somogyi az utolsó pillanatig a proletárdiktatura vidéki harcosainak sorában áll. A győztes ellenforradalmi hullám börtönbe sodorja szülővárosában. Onnan Pécsre szökik. Ott él rövid ideig a szabad szólás földjén, a baranyai szerb-magyar köztársaság kicsiny mentsvárának területén. Itt színész és szavalóestek előadója Somogyi. Itt

jelennek meg első versei és munkáséletből vett kapcsolatai nyomtatásban. Aztán a Horthy-csapatok Pécsre is behatolnak az európai reakció jóvoltából. Somogyira megint börtön vár. Elítélik. Sopronban zárják be.

Ebből az időből származik a „Börtönének” című versciklusa „Átok áldott tűz” címet viselő verskötetében. A versciklus „Éj a tömlőben” cím alatt található darabjában így zajdul föl Somogyi:

„A tömlőcnek vasajtáját
Bús ökleim nem törik át,
Kezemre verve súlyos bilincs,
De lélekre bilincs itt sincs!”

A börtönből megszökik és Jugoszláviába menekül. Ekkor fonódik össze sorsa egyidőre a jugoszláviai magyar munkásság sorsával...

Ezt kellett előljáróban elmondanom. S most rátérek jugoszláviai hányattatásának és költői fejlődésének taglalására.

A királyi Jugoszláviában az emigránsok szomorú kenyere vár a lábára rokkant fiatal harcosra. Ipari szakmájában próbál elhelyezkedni Szabadkán, majd Beogradban. A világháború utáni zilált gazdasági élet nehéz körülményei szorongatják a dolgozókat. Sztrájk sztrájkot ér. Forradalmi megmozdulások mindenfelé. Az újkori történelemben először egyesült jugoszláv népek munkásosztálya lendületes szervezkedésbe kezd és egyre öntudatosabban követeli jogait. Az új tőkés fejlődését szolgáló királyi uralom durva önkénye és kivételes törvénye, az „Obznana” erre a válasz. A vörös emigránsokra különösen vigyáznak. Állandó rendőrségi szekuráznak vetik alá őket. Somogyi is sokat nélkülöz, anyagilag kínlódik. Néha az emigránsok egyesülete segélyére is rászorul. Évekig tartó hányattatása után Noviszádon telepszik meg. Itt valamivel állandóbb jellegű munkához jut. Aztán a munkásosztály kultúrmunkájába kapcsolódik megint szívvel-lélekkel. Részt vesz minden munkáselőadáson, mint amatőr színjátkozó, majd mint egyre ismertebb szavalóművész, aki a forradalmi költészetből vett gyöngyszemeket csillogóan tárja a munkásközönség elé. Sok helyre meghívják a munkás kultúrotthonok színpadaira és itt Somogyi a maga verseivel együtt szavalja el a magyar irt és magyarra fordított proletár-verseket. Saját verseit meg is jelenteti már az ekkor meginduló és egyre forradalmibb hangú „Szervezett Munkás” című, szép példány-számban nyomott munkáslapban. Már ismerik a dolgozók szerzte Vajdaságban, de elsősorban a fejlődő Noviszádon. „Terjed a tűz” — idézik neki tréfásan egyik ismert verse címét s köszönik bizalmas szeretettel a munkások.

A műsoros esteken szavalt és a munkáslapokban közzétett verseit a Faust-könyvkiadó-vállalat kötetbe gyűjtve kiadja Noviszádon, 1926-ban. A könyvet valósággal szétkapkodják a szakszervezeti kultúrsoportokban. Végre egy igazán a munkásokhoz szóló és érthető, korszerű költő Vajdaságban! És arról beszél, amiről az életben és a kortársi történelemben szó van. Mert amit a polgári, magukat baloldalinak valló költők „összmodernkedtek” ezekben az években, az a polgárt és a munkást egyaránt inkább elriasztotta az új irodalomtól, semhogy hívévé szegődött volna.

Somogyi könyvének bekezdő sorai már az első lapon megkapták a munkásolvasót:

„Bár lenne láng, mely felbuzdul itt az ének,
S nagy panaszimban panaszok elégnének”.

Somogyi friss hangon így dalol e könyvében:

„A tüzet most szakadatlan szítom, szítom!
S győzve, mint űzi a sötétet, látva
Kialtok bele a viharárba,
A viharba, mely bűnférges
Óstörzseket gyújt, döngöget...” (Pirkad)

„Május elseje” című versében büszke erővel zengi:

„Bíborvörös tüzet a mai hajnalpírnak
nem kormozta be a gyárpokol torka.
S a sápadt páriák felájult átmába
nem bődült ma riasztón a gyári kürt.
Hidegen lapulnak az izmos kazánok
és a sötét gépszörnyek is ezen a napon
oly büszke csillogó arccal merednek
tehetetlen gazdáik pöffedt képébe,
mint alkotóik: az izmos, rongyos proletárok.”

Az első világháború utáni pillanatnyi gazdasági föliendülést hamarosan tartós pangás váltja fel, különösen a fejletlen iparú és mezőgazdasági államokban. Így Jugoszláviában is. Sztrájk sztrájkot követ, a munkásság védekezik, de a munkanélküliség fokozatosan növekszik és a bérek morzsolódnak lefelé. Somogyi szinte népdalszerű egyszerűséggel énekl:

„Rossz viskómba befúj a szél,
Dörzsöld kezed, melegedjél...
Hűvös köd ült őszi tájra:
Ruhánk rongyos, pénz nincs fára...
Fűtött szoba csak hő óhaj...
Gyerekstrás... Asszonyóhaj...
A tél ránktör nemsokára,
Hej, hol a mi munkánk ára?!”

(Proletárok őszi dala)

Azonban rendületlenül bízik az öntudatosodó és erősödő munkásmozgalom harcának sikerében, s ezt a hitét a „Szervezett Munkás” hatalmas olvasótáborában tudatosítja:

„De érezzük, téped már láncaid,
Szent korbácsod a kím, a vágy, a hit,
Agyunkba és vérző szívünkbe hasít,
Világít, szít, barrikádra űz
A megváltó, átok-áldott Tűz!”

(Átok-áldott Tűz)

Ide-oda vetődve megleti asszonytársát, aki néhány évig, amíg tőle el nem szakították, elviselhetőbbé tette üzött életét. Vigasztalást, biztatást jelent számára a megértő nő közelsége. Írás terén ekkor a legtevékenyebb, mert némiképp mégis rendezettebbek szűkös mindennapjai. Közvetlen, meleg sorokkal üdvözli élettársát:

„Te vagy, akit kerestem, vártam,
Asszonyom, nővérem, sorstársam...
Szenvedő, drága Magadban
Sugaras, szép Tavasz van.”

(Asszonyomhoz)

Emberi boldogságában csak annál jobban látja kötelességét Somogyi. A versírás mellett tudósításokat is küld a forradalmasító orgánumnak, a „Szervezett Munkás”-nak.

A munkásosztály soraiba megfizetett ügynökök húzódnak be, frakciókat igyekeznek teremteni. A kommuniszták csak illegálisan tevékenykedhetnek. De a szakszervezetek legálisan tömörítik vezetésük alatt a dolgozókat, s éppen itt igyekeznek egyenlenséget és megosztást előidézni a frakciózó burzsoá-bérencék. Övni kell

és még átfogóbbá építeni a szindikalista tömegek szervezeti egységét. Somogyi az agitátor-költő szavával segít, s versét a munkásegység híveinek ajánlja:

„Tedd bús kezembe testvérem bús kezedet.
Hajtsd a szívemre proletár szívedet,
Kérges a tiéd is, akár az enyém,
Vérzik a szíved is, akár az enyém.”

(Tedd bús kezembe...)

A gazdasági válság csapásai alatt soralkat egyre öntudatosabban tömörítő munkásokhoz szinte kiáltványszerűen megfogalmazott versben fordul:

„Robotosok, véreim,
legyetek készen!
Mindenre és mindenkor,
mert emberibb holnapunk szülőanyjának
már érett áldottsága felé gyilkos tenyerek
sötét rengetege nyúl...

Mindenütt legyetek készen,
millió felé szétszórva is,
tömören és retentően
Együtt!”
Együtt!”

(Kiáltás)

Az 1924—25-ös kínai forrongás nagy harcainak híreiből is biztatást merít és a félgyarmati sorsú jugoszláviai dolgozók felé kiáltja bátran:

„Ó, Kína!
de szörnyen egy a sorsa minden
Kulinak,
legyen az sárga vagy fehér,
egy a Vér, a Könny, a Szív, a Jaj...
A mi vállunk is már régesrég sebes,
a Terhet már-már nem is bírja...
mert Kína van nálunk is,
Kín! Kína...”

(Kína)

Minden vereség, minden kín és baj fárasztó, leszerelő hatása ellenébe szegezi törhetetlen bizalmát a munkásosztály végső győzelmében, és hittel hirdeti:

„Vérünknek, könnyünknek viharzó tengerén
[át

Holnap eljön a Miországunk!”
(Holnap eljön a Miországunk)

Az első világháború utáni forradalmi megmozdulások a munkásosztály oldalán szólaltattak meg egy sereg fiatal költőt, akik később hivatalokba lépve elhallgattak, megalkudtak. Róluk mondja Somogyi:

„...szomorú napszámások,
kik visszacsákányolják
a bűnmocskos régi köveket...
s csorbát ütnek az Új Fundamentumon is,
és sápadozva lankasztják
lelkük gyönyörű lángjait:

Hitünket! —
Kenyeret keresnek!...
De titokban könnyező szemek egymást
[gyűjtják!

a kézzorításuk mégis tüzet szít!
Éjszaka újra Építenek!...” (Új költők)

Legszébb szavai mindig a munkásról szólnak, a küzdő történelmi osztály megszemélyesítőjéről.

„...Ki egy fojtó, szennyes árral szemben
[csodás

Harcra felkelt
És sebzett vállalva Emberré emeli
Az embert!”

Somogyi verseskötetében változatos képsorozatot kapunk a munkásélet első világháború utáni nyugtalan korszakából. Lázító tények dalba foglalásai ezek, melyek fölkelésre, harcra buzdítják a még habozó, késlekedő dolgozókat is. A sokszor lesújtóan szomorú képek mellett is hol nyíltan, hol burkoltabban ott az elkerülhetetlen harcra intó sugallat. Még a fájdalmas jajdulás is a tudatosítást szolgálja.

„Átok-áldott Tűz” című kötete utolsó versét egészében ideiktatom, mert 1926-ból benne van Somogyi egész költői hitvallása. S ha szabad ezt így fogalmaznom egy autodidakta költőről, élete olyan időszakában, amikor még művészeti kérdéseket kevésbé tisztázott, mint a nemsokára elkövetkező évek alatt, midőn fegyvertársakat kapott — ebben a kötetzáró versében szinte „Ars poetica”-ját adja Somogyi. A vers így szól:

„NEM ÉN DALOLOK

Robot után, ha munkára szít a szívem,
hogy versekbe rójam lelkem szavát,
nem én dalolok!
Torz cinizmussal ne csodálkozzatok
hazug csodák bűnterhes költői,
hogy fáradt szemeim mindig csak
a mélységeket látják...
Az én szemeimbe bele költöztek
a szenvedők, a letiportak, a szegények.
ó, és azóta minden szépeteiken, jótokon,
minden dolgaitokon
az Ó vérüket, a véretem látom...
És orgiás gyönyöröttek
csillanó sikolyába
a Mi szűztiszta elrabolt örömlink,
örök lázadó, megölt örömlink sikong.

S ha perzsel a szavam,
nem én gyűjtogatok!
Igatört sebeknek égető láza ez...
Halott-élők jajos, könnyes sorsa,
a sorsom ordít ki belőlem! —
Hulló vérünk rőt lángja énekel.
Millió sebzett szívek ölelik
forró testvéröleléssel az én szívemet...
Nem én dalolok!”

Verszeivel ekkor Somogyi a vajdasági magyar dolgozók kultúréletének egyik legismertebb alkotója. A szakszervezeteknek egyre népesebb kultúrothonai nyílnak ott műsoros esteket rendeznek, ezeken az esteken Somogyi kis egyfelvonasos színművei is színre kerülnek. (A kenyér. A házbér.) Egyik kis színművét a Munkásnaptár közli 1927-ben. Néhány kisebb realista elbeszélése is olvasók elé jut a munkáslap irodalmi mellékleteiben.

Ezek az írások a munkásság életének mindennapijaiból szakítanak ki egy-egy fájdalmasan igaz jelenetet. Munkanélkültség és következményei: erkölcsi botlások, lezúllás, nők elbukása, gyermekek szenvedései stb. a leggyakoribb tárgyak ezekben a prózai művekben. A tél szonya, a házbéruzsora; a munkásáruló tevékenysége, gyermeküket odahaza bezáró munkába menő anyák sorsa kap közvetlen tanúsággal megrajzolt képet Somogyi e rövidlevegű, realista frászaiban. A régi szociáldemokrata sajtó irodalmi termékeinek szentimentalizmusa is fölülrik nála. Ez természetes is, ifjúkori előolvasmányai

voltak a régi budapesti Népszava efféle írásművei.

Megírja Somogyi egyetlen egész estét betöltő színművét „A díj” címen. Ez a drámája 1929 végén jelenik meg a noviszádi „Uránia” nyomdavidallalat kiadásában. És később jónéhány munkás műkedvelőcsoport műsorára került. A dráma magvát Somogyi „Átok-áldott Tűz” című verses-kötetének ugyancsak „A díj” címet viselő versében már megtaláljuk. A négy színpadi képbe szorított munkásdráma ma már túl elcsietettnek, és sok helyt hamisan érzélgősnek tűnik. A tőkés alakokat meglehetősen szimplán ábrázolja, de a munkás-szereplőket többoldalúan és igen emberien festi meg. Az egyszerű cselekmény könnyen gördül. Somogyi jó színpadi nyelven beszélteti szereplőit, és ha a banális történet helyenkénti naivitása nem zavarna, egy színpadra termelt író oroszlánkörmeit sejtethetnénk meg színművében. A polgári limonádé-operettek, régi népszínművek és üzletes, úri szalondrámák mellett „A díj” mégis őszinte és becsületes hangjával, munkásokat, elnyomottakat bemutató jeleneteivel jónéhány amatőrszínpadon sikert aratott. Ugyanis a két szobadíszletben mindössze 11 szereplővel előadható darab igen alkalmas volt munkások műkedvelő színpadaira.

Legerőteljesebben továbbra is őszintehangú versei szólnak persze a munkásolvashoz. Most már polgári oldalról is elismerések érnek. A vajdasági magyar írók erősen kisebbségi keretű összefogételére, az úgynevezett „Becsei Helikon”-ra is meghívja Somogyit Szenteleki 1928-ban. Várkonyi Nándor, pécsi egyetemi tanár a „Modern magyar irodalom” című irodalomtörténeti összefoglalójában a vajdasági irodalomról szóló ismertetésében Somogyi Pál munkásságát is belefoglalja 1929-ben.

Igen termékeny munkásságot fejt ki ezidőtájt Somogyi. Emellett időről-időre beköszöntő munkanélküli napjait önképzésre fordítja. Hatalmas kedvvel tanul és most már tudatosan képi magát az írói hivatásra. A helyesírást is elsajátítja a húszas évek végére.

A munkássajtó terjesztésében is tevékenyen vett részt. Sokszor külföldi haladó könyvkiadók hozzá küldik könyveiket és folyóirataikat terjesztés végett. Ő baráti és kultúr-munkatársi köre segítségével terjeszti Noviszádon. Ekkoriban már a Párisi Munkás, az egyesültállamokbeli Új Flóra, a kanadai Munkás, a moszkvai Új Március hozzák néha írásait, és egyes rövidebb életű délamerikai magyar proletárújságok. Olykor a szlovenszói és erdélyi magyar munkáslapok is átveszik egy-egy nálunk kinyomtatott versét, novelláját.

Az 1929. január 6-i diktatúra eltaposta Jugoszláviában a szabad munkássajtót. Ezentúl verseit a Vajdasági Írás-ban jelentette meg, a Szenteleki Kornél szabadelvű szerkesztésében megjelenő polgári irodalmi lapban. A Vajdasági Írás-ban jelent meg: „Kép”, „Köztetek vagytok”, „Ősz a külvárosban”, „Örök tovább”, „A legszentebb öröm ormán”, „Nem én akarom” című és még két-három más verse.

Innen „a polgári művészlap hasábjairól is a dolgozóknak üzen „Köztetek vagytok” című versében:

„Köztetek vagytok.
Olyan egyszerűen
mint Föld, Nap és Kenyér,
testvérként, mint test és vér,
teremtő nyomorgók harcos hitével,
gyermeki szeretettel,
mintha kalácsot gyúrnék tinéktek,
fájóhéjú családom, Dolgozók!”

A zordon cenzura még nem elég ügyes és egyideig becsületes hangú írások is napvilágot látnak e lapban itt-ott. Somogyi is a Vajdasági Írás csendőrök megnövekedett árnyáiról ír akiknek a holdfényben árulón megcsillan a szuronyuk; meg a vackukon fetrengő munkanélküliek lázas álmairól 1929-ben. (Éjszaka a külvárosban) Világválság van és friss királyi diktatúra, s a munkásköltő lantjáról a polgári újság oldalain is a való lét nyugtalan hangjai szólnak. De a diktatúra kívánságait jobban szolgáló vajdasági napilapok irodalmi mellékletébe nem küld Somogyi írásokat. A napilapok problémátlan, szorokoztató irodalmat akarnak. Somogyi pedig akkor is bátran ezt vallja:

„Kitépném a szívem, ha csilingelő, bűbájos
[verseket szülné azoknak,
kik vad lármával rontanak rám.
Cirógatni címikus, pöffedt arcukat,
kik arcomba bikacsökkal csapkodnak,
édes csemegét dúszasztalukra,
kik könnyes éhségem könnyezve nevetik.
„Kitépném a szívem, ha csilingelő, bűbájos
ha mélysége gyémántját önekik teremné.”

Egyre jobban ellenőrzés alá veszi a rendőrség Somogyit. Munkájából is kiteszik. Alkalmi ipari munkából él, mert irodalmi munkásságáért is rendszertelenül, néhanapján kap csak egy kevés tiszteletdíjat. A munkáslapok ott sem tudták jól fizetni. Betegsége is — régi gyomorbaja — bánja. A gyomor érzékennyé válik a nyomorban. Sokszor a szomorúság is elfogja. Ilyen rossz hangulaban is együtt érez a társaival és a bús hangulat is lázító képeket rajzoltat vele, s a Vajdasági Írás ezeket közölte:

„Fájón érzem most szíveteket
göthös viskók, pocsolás utak, úttalan
vándorok, vackatlan csavargók, gunyátlan
koldúsok, kirigottak, lettportak, rászédettek,
becsapottak,
gúnyhóttan, házatlan Hazátlanok,
ködös, fekete kétségbeesés...
szent lányú lázadás
munkanélküliek éhes, roppant hadserege!

Mikor mint zord kaszás rátör
a külvárosra az ősz
és én elnyúlt cipőben, ordaslázzal
csatangolok a csatakos utcákon,
vérzöm felfáj
sebzett, üzött farkas-voltom,
a magamé és minden mezítlábas,
kivert kuttyáé... (Ősz a külvárosban)

Hangja halkabb, mert polgári lapban ez a hang is túl merész, és a cenzura miatt sem kiálthat teljes erővel.

Majd a Vajdasági Írás-ban munkásírók műveiről ír rövid, de találó bírálatokat. És itt, e lap hasábjain búcsúztatja el Csizmadia Sándort, az 1929-ben elhalálozott egykori proletárköltőt. — a későbbi renegátot. Somogyi Csizmadia Sándor életútjának ismertetésével mutat rá a munkásosztály árulóinak sorsára, megsemmisülésére.

1930-ban jegyzeteiből Somogyi e sorok írójának diktálta gépbe vaszkos hadifogoly-regényét. Ahogy negyedszázados távlatból visszaemlékszem, különösen érdekesek voltak fogságelötti frontélményeinek leírásai, fogságba esésének eseménye és a fogság idején caricini és odesszai eseteinek leírása. A caricini tevékről írt érdekesen, az odesszai kikötői teaházról, a zsufolt fogolytáborról és a parasztnyákról, meg a nagy-

birtokokról, ahová munkára vitték őket. Különösen büszke volt arra Somogyi, hogy az akkori divatos magyar hadifogolyregények közül — amelyeket mind csak tiszték írtak — az övé volt az első hadifogságos legénységi regény. Az ő leírásai a közlegények sokkal nehezebb fogságos élményeinek leírását tartalmazták. Egy amerikai munkásnap, ha jól emlékszem, az Új Flóra kezdte közzéadni folytatásokban. Hogy végig közölte-e, azt nem tudom.

E regény gépelésékor bő vénáju elbeszélőt ismertem meg Somogyiban. 36 éves volt ebben az időben. Ha kiegyensúlyozott élet és további tanulási lehetőségek várnak rá, ki tudja, talán jóval jelentősebb íróvá fejlődhetett volna még...

Az írás mellett egyre sokoldalúbban kapcsolódott a legális formákat kereső munkás kultúrtevékenységbe. Ez pedig szálka volt a „vendéglátó” hatóság szemében. Még jobban bekapcsolódott Somogyi a külföldről érkezett magyar baloldali sajtótermékek, könyvek, folyóiratok terjesztésébe is. E sorok írójával együtt valóságos terjesztői hálózatot tervezett a féllegális sajtóterjesztésre.

A királyi parancsuralom rendőrhatalósága igyekezett megszabadulni a magyar emigráció baloldali elemeitől. Újságírókat utasított ki Magyarországra, munkásokat toloncoltatott ki Magyarországra és Ausztriába. El akart távolítani az elpolgáricosodott és megalkuvó emigránsok köréi-

ből minden izgató elemet, mert a valóban baloldali emigránsok hatással bírtak a jugoszláviai magyarok viselkedésére is. A félig és egészen illegális baloldali sajtó terjesztésében való tevékenységét használta föl a királyi rendőrhatalóság formális oknak Somogyi eltávolítására. Kikutatották Jugoszláviából Tolonc úton hurcolták egyik jugoszláviai fogházból a másikba. Még szerencséje volt, hogy tiltakozása sikerrel járt; nem Magyarországra dobták ki, ahol akkor stárium volt, és ahol Somogyit, mint szökött fegyencet, kötél általi halál fenyegette.

Hosszas huzavona után Ausztriába dobták át. Ott is börtönökben lakott egy ideig. A háborús és hadifogságos évek idején szerzett gyomor-baja a fogházi életben most elhatalmasodott. A Nemzetközi Vörös Segély szervezet segítette elő, hogy Somogyi már betegesen a Szovjetunióba juthasson. Egyszer-kétszer aztán még hallottuk nevét és verseit a moszkvai magyarnyelvű rádióadásokban, s aztán 1936—37 táján az a hír terjedt el Vajdaságban, hogy Somogyi a Szovjetunióban elhalálozott. Azóta más megbízható hír, amely az ellenkezőjét bizonyította volna ennek, nem jött és újabb irodalmi működéséről sincs tudomásunk. Így azt kell hinnünk, hogy az a kevés idő amit Noviszádon töltött s amikor írásai Vajdaságban napvilágra kerültek, volt irodalmi működésének legfontosabb időszaka.

Laták István

Száva Sumánovics

Szüret